

«Η σήμερον ως αύριον και ως χθες»

Προβλήματα και προοπτικές του Λαυρίου

Επιμέλεια: Τάσος Κυπριανίδης

Το Λαύριο, η πόλη με τη μακραίωνη παράδοση από τους αρχαίους χρόνους έως τη σύγχρονη βιομηχανική ιστορία του τελευταίου αιώνα, μια πόλη συνδεδεμένη με την εξορυκτική-μεταλλευτική βιομηχανία αλλά και πόλος έλξης βιομηχανιών/βιοτεχνιών λόγω της κατάρτισης του εργατικού δυναμικού που διαθέτει, δεν υπάρχει πια. Η παρακμή των τελευταίων χρόνων που εγγράφεται στη γενικευμένη τάση αποβιομηχάνισης που σηματοδεύει τις προηγμένες χώρες, είναι λίγο-πολύ γνωστή: κλείσιμο μικρών και μεγάλων βιομηχανιών, μαζική ανεργία, γενικευμένη ανέχεια του πληθυσμού, συστάτια που οργανώθηκαν από το Δήμο στην αιχμή της κρίσης που έπληξε χιλιάδες οικογένειες. Αυτή είναι η μια όψη των όσων ακούστηκαν, και ακούγονται ακόμη και σήμερα, γύρω από την ιστορία και το παρόν του Λαυρίου.

Υπάρχει όμως και η άλλη όψη: δεν είναι μόνο η αποβιομηχάνιση που πλήττει το Λαύριο. Είναι ταυτόχρονα και μια τεράστια συσσωρευμένη τεχνολογική εμπειρία και κουλτούρα στους ανθρώπους της εργασίας, που καθώς αναγκάζονται να στραφούν προς άλλες δραστηριότητες, χάνονται σιγά-σιγά αφήνοντας δυσαναπλήρωτα κενά που είναι δύσκολο να καλυφθούν. Εργοστάσια μπορείς να χτίσεις σε μια μέρα. Για να αναπληρώσεις όμως τη χαμένη τεχνολογική εμπειρία και κουλτούρα θέλεις πολλές δεκαετίες. Στο ζήτημα αυτό, της διάσωσης δηλαδή του αποθέματος γνώσεων και εμπειριών της εργασίας, υπάρχει κάτι λιγότερο απαισιόδοξο που προβάλλει ήδη στον ορίζοντα ως παρική πραγματικότητα, μια πραγματικότητα η οποία αναδύεται βρασιανιστικά και επίτονα μέσα από το τοπίο της καταστροφής που τείνει να κυριεύσει τον ορίζοντα της πόλης. Είναι ευχής έργο ότι σε αυτή τη νότα αισιοδοξίας που προβάλλει δειλά μέσα από τα απαισιόδοξα μηνύματα του παρόντος, το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο έχει και αυτό τη δική του συνεισφορά, διεκδικεί και αυτό μια μερίδα από το υλικό που πλάθεται το μέλλον. Μιλάμε προφανώς για το Τεχνολογικό Πάρκο του Λαυρίου, που η μελέτη και ο σχεδιασμός του ξεκίνησαν από τους χώρους του Πολυτεχνείου, ενώ οι προσπάθειες που κατέληξαν στη σημερινή μορφή υλοποίησης του έργου φέρουν επίσης τη σφραγίδα

του Ιδρύματος. Δεν έχουμε πρόθεση να κομίσουμε γλαύκα εις Αθήνας, επαναλαμβάνοντας τα γνωστά γύρω από την κατάσταση πραγμάτων του Τ.Π.. Στόχος μας είναι να δώσουμε μια εικόνα του κλίματος υποδοχής αυτής της προοπτικής από τους ίδιους τους εργαζόμενους του Λαυρίου, τις ελπίδες που έχει τροφοδοτήσει και τις προσδοκίες που έχει γεννήσει στην κοινωνική ζωή του τόπου αυτού. Το υλικό για αυτή τη σύντομη παρουσίαση το αντήλασμε από μια πρόσφατη επίσκεψη στο χώρο της παλιάς Γαλλικής Εταιρείας και τη συζήτηση που είχαμε με τρεις εργαζόμενους στο Λαύριο, που σήμερα υπηρετούν στο προσωπικό φύλαξης των εγκαταστάσεων.

Πρόκειται για τον Δ. Μόρογλου, μέλος της Διοίκησης του Εργατικού Κέντρου και του Δημοτικού Συμβουλίου της πόλης του Λαυρίου, που παλαιότερα εργαζόταν στη Γαλλική Εταιρεία, τον Δ. Μουρελάτο, μέλος του Δ.Σ. της κλωστοϋφαντουργίας «Αιγαίο», και τον Δ. Μπαλόπιτα, λογιστή της Γαλλικής Εταιρείας. Μπορεί να διαφέρουν οι τοποθετήσεις τους αναφορικά με κείρια σημεία της ιστορίας και των αιτιών που οδήγησαν στη σημερινή παρακμή του Λαυρίου -πράγμα που καθιστά την εδώ παρουσίαση των απόψεών τους ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα, αλλά συμφωνούν όλοι στην αισιοδοξία με την οποία αντιμετωπίζουν το μέλλον με άξονα την ίδρυση του Τεχνολογικού Πάρκου. Επίσης, όπως θα δούμε από το σημείωμα που ακολουθεί, κοινή είναι η πεποίθησή τους ότι το μέλλον του Λαυρίου δεν θα πρέπει να εστιαστεί σε μια αναβίωση του παρελθόντος βιομηχανικού μεγαλείου. Όλοι προτείνουν την αποδέσμευση του Λαυρίου από την εξάρτησή του από μεγάλες βιομηχανικές μονάδες που το κλείσιμό τους συμπαρασύρει σε ερήμωση ολόκληρη την πόλη, την προσέλευση μικρών μονάδων βιοτεχνίας που διαθέτουν την απαιτούμενη ευελιξία, και την εκμετάλλευση του λιμανιού, των αρχαιολογικών χώρων και του γενικού και εξειδικευμένου τουρισμού, προκειμένου να επιτευχθεί μια ισόρροπη και ασφαλής ανάπτυξη του Λαυρίου μακριά από τα τραύματα του παρελθόντος. Αλλά ας πάρουμε τα πράγματα με τη σειρά τους.

Τόσο ο Δ. Μπαλόπιτας όσο και ο Δ. Μουρελάτος αναγνωρίζουν ότι η ύπαρξη προβλημάτων στις βιομηχανίες του

Λαυρίου είναι υπόθεση που χρονολογείται από την προηγούμενη δεκαετία. Όμως, οι εργαζόμενοι δεν είχαν ποτέ πιστέψει ότι θα έφθαναν στο σημείο να οδηγήσουν σε κλείσιμο τα 12 από τα 14 εργοστάσια της πόλης. Υπήρχε γενικώς η εντύπωση ότι τα προβλήματα ήταν προσωρινά και θα ξεπερνούσαν στην πορεία (για τις ιδιωτικές βιομηχανίες), ή πάλι ότι το κράτος δεν θα άφηνε να χρεωκοπήσουν και να κλείσουν κοινωνικοποιημένες μονάδες που αντιμετώπιζαν προβλήματα στη λειτουργία και διαχείρισή τους. «Υπήρχαν εναλλακτικά σενάρια από την πλευρά τους;», ρωτήσαμε. «Είχαν επισημάνει σημεία καμπίς που θα μπορούσαν να είχαν αποτρέψει την τελική πτώση;» «Ποιά δυνατότητα παρέμβασης είχαν στις εξελίξεις;». Στα ερωτήματα αυτά απάντησε διεξοδικά ο πρώτος συνομιλητής μας.

Ο Δ. Μόρογλου δεν πιστεύει κατ' αρχάς ότι έπρεπε να κλείσει η πρώην Γαλλική Εταιρεία, διότι είχε μέλλον ως η μόνη εταιρεία στην Ελλάδα που είχε τη δυνατότητα να βγάλει μολύβι, άργυρο και χρυσό. Μετά το κλείσιμο της εταιρείας το 1980 συντελέστηκε κατά τη γνώμη του ένα μεγάλο έγκλημα που θα το συνειδητοποιήσουμε όταν αρχίσει να λαμβάνει υπόσταση το Μουσείο Τεχνολογίας: πουλήθηκε εξοπλισμός του 1890, ένα πολύτιμο κομμάτι της βιομηχανικής ιστορίας της περιοχής, για παλιοσίδηρα. Ένα δεύτερο μεγάλο σφάλμα που βάρυνε ιδιαίτερα στην παραπέρα πορεία των εξελίξεων συνίστατο, κατά την άποψή του, στον τρόπο που έγινε η κοινωνικοποίηση της εταιρείας το 1983, κάτω από την πίεση των εργαζομένων που είχαν προχωρήσει σε κατάληψη των εγκαταστάσεων για να πιέσουν την τότε κυβέρνηση. Το κεφάλαιο εκκίνησης της επιχειρήσεως ύψους 30 εκατ. δρχ. προφανώς δεν επαρκούσε ούτε για τις πρώτες παραγγελίες. Από τη στιγμή εκείνη, η κοινωνικοποιημένη ΕΜΕΛ ήταν στο έλεος των τραπεζών και των χρηματαγορών, προβληματική από τα γεννοφάσκια της.

Και τούτο παρά το γεγονός ότι οι παραγγελίες προχωρούσαν ικανοποιητικά, ενώ ακόμα και το 1990 θα μπορούσε με μια βοήθεια από το κράτος να γίνει κερδοφόρος πωλώντας σκουριά για αμμοβολή στα ναυπηγεία. Αλλά το κράτος χρωστά ακόμη επιδοτήσεις στην (ήδη παροπλισμένη) εταιρεία...

Παρόμοιο ήταν και το σενάριο της παρακμής του κλωστοϋφαντουργείου «Αιγαίο», όπως μας το περιέγραψε ο Δ. Μουρελάτος. Από το 1987 διάχυτη ήταν η εντύπωση ότι δεν προχωρούσε σωστά η εταιρεία, διότι τα τραπεζικά δάνεια δεν αξιοποιούντο για παραγωγικές επενδύσεις που θα έκαναν τα προϊόντα ανταγωνιστικά στις ευρωπαϊκές αγορές. Αποτέλεσμα: απολύθηκαν όλοι οι εργαζόμενοι χωρίς να λάβουν καν τη νόμιμη αποζημίωση για τα χρόνια εργασίας τους. Αν λάβει δε κανείς υπόψη τον αριθμό των απολυθέντων (1870 άτομα), από τα οποία μεγάλο μέρος προερχόταν από το Λαύριο και τη γύρω περιοχή, τότε αντιλαμβάνεται ότι ισάριθμες οικογένειες βρέθηκαν από τη μια μέρα στην άλλη στο δρόμο. Το ερώτημα που θέσαμε αφορούσε και πάλι το κατά πόσο οι εργαζόμενοι είχαν συνειδητοποιήσει την κατάσταση και τι προτάσεις είχαν διαμορφώσει για τη σωτηρία των θέσεων εργασίας τους. Η απάντηση του Δ. Μουρελάτου ήταν και πάλι σαφής: ουδείς είχε διανοηθεί ότι η επιχείρηση θα έκλινε, ενώ η προσπάθειά τους στην τελική φάση της καθοδικής πορείας να ενταχθεί το «Αιγαίο» στον ΟΑΕ, απέβη άκαρπη λόγω της τάσης για κατάργησή του του κρατικού οργανισμού που επικράτησε προς το τέλος της δεκαετίας του 1980.

Το ερώτημα που θέσαμε αναφορικά με τις ευθύνες για αυτή τη γενικευμένη πορεία απαξίωσης του βιομηχανικού δυναμικού της περιοχής απαντήθηκε μόνο εν μέρει από τους συνομιλητές μας. Ο Δ. Μόρογλου έδωσε μεγαλύτερο βάρος στην τελευταία περίοδο της κρίσης και στις πολιτικές επιλογές των τελευταίων κυβερνήσεων, ενώ ο Δ. Μουρελάτος στάθηκε περισσότερο στην ανισομέρεια της ανάπτυξης που υιοθετήθηκε στην περίπτωση του Λαυρίου. Η «βιομηχανική μονοκαλλιέργεια» -μια λύση που ταίριαζε με τη μακρά παράδοση της περιοχής, αλλά που δεν διασφάλιζε τους εργαζόμενους από τους κινδύνους κατάρρευσης του συστήματος, ήταν κατά τη γνώμη του η κρίσιμη και εσφαλμένη επιλογή. Μάλιστα ο Μ. Μπαλόπιτας τόνισε ότι υπήρχαν μελέτες από τον πρώην Πρωτανή του ΕΜΠ Κ. Κονοφάγο που έδιναν λαβή για γόνιμο προβληματισμό και για επιλογές, που θα αξιοποιούσαν το τουριστικό στοιχείο σε σχέση με τις αρχαιότητες του Λαυρίου. Αλλά οι μελέτες αυτές που θα έδιναν μια περισσότερο ισόρροπη ανάπτυξη στην περιοχή και θα αποτελούσαν ανάχωμα για τη συνολική παρακμή, δεν εκτιμήθηκαν σωστά.

Δυο σημεία αξίζει να παρατεθούν ακόμη από αυτή τη συζήτηση που είχαμε με τους τρεις εργαζόμενους, πριν πε-

ράσουμε στις προτάσεις τους για την έξοδο του Λαυρίου από την παρακμή. Το πρώτο αναφέρεται στο έργο που συντελέστηκε κατά την πρόσφατη εκκαθάριση της εταιρείας, ενώ το δεύτερο αφορά στον τρόπο αντιμετώπισης της δυστυχίας που έπληξε την πόλη.

Ο Δ. Μόρογλου χρησιμοποίησε βαρύτερες εκφράσεις για τα όσα συντελέστηκαν από τους εκκαθαριστές κατά την πώληση των περιουσιακών στοιχείων της εταιρείας. Πρώτες ύλες πουλήθηκαν σε εξευτελιστικές τιμές, μηχανήματα αξίας εκατομμυρίων εκποιήθηκαν σαν παλιοσίδηρα, ακόμη και ο παλιός εξοπλισμός της βίλας Σερπιέρη εξαφανίστηκε με ανάρμοστο τρόπο. Αλλά οι εργαζόμενοι έχουν καταγράψει όλα τα περιουσιακά στοιχεία και επιφυλάσονται να ασκήσουν δίωξη για τις ατασθαλίες που εκτιμούν ότι διέπραξαν οι εκκαθαριστές. «Ακόμη και τη ειδική αντλία που κατασκευάστηκε εδώ και παλιότερα ύδρευε όλη την πόλη, πούλησαν για ένα κομμάτι ψωμί», μας είπε χαρακτηριστικά ο Δ. Μόρογλου, και πρόσθεσε: «Σε αυτή την εταιρεία έχει δουλέψει ο παππούς μου, ο πατέρας μου και εγώ ο ίδιος για είκοσι χρόνια. Δεν μπορώ να αφήσω να τη ληλητάσουν...». Ίσως αυτό δείχνει ανάγλυφα το δέσιμο του εργαζόμενου με την εργασία του, που εν τέλει είναι πολύ βαθύτερο από εκείνο του κατά νόμον ιδιοκτήτη. Αλλά και κάτι τελευταίο αξίζει να αναφερθεί που αποκτά ιδιαίτερη σημασία για το ΕΜΠ. Καταστροφές έγιναν ακόμη και πρόσφατα σε ό,τι έχει απομείνει, από ανεύθυνους που εισέρχονται στο χώρο, κινηματογραφικά συνεργεία που παράγουν βιντεοκλίπ στο αληθινά εξοπλιστικό τοπίο των εσωτερικών εγκαταστάσεων και που αντιμετωπίζουν τον πολύτιμο χώρο ως δεξαμενή αχρήστων αντικειμένων. Αυτό θα σταματήσει για να διατηρηθεί ό,τι περισώθηκε. Ήδη καταρτίζεται «εσωτερικός κανονισμός» για τις υποχρεώσεις και τους περιορισμούς αυτών που επισκέπτονται για διάφορους λόγους το χώρο.

Αλλά και η δυστυχία του Λαυρίου είναι ένα αρκετά λεπτό ζήτημα που πρέπει να προσεχθεί ιδιαίτερα. Όλη η κοινωνική αλληλεγγύη που εκφράστηκε με τις δωρεές, τα συσσίτια, τα χρήματα που προσφέρθηκαν στην πόλη, κάπου φθάνει στα όριά της. Ζούμε σε μια εξόχως καταναλωτική κοινωνία, στην οποία αποκτά ιδιαίτερα εξευτελιστικό χαρακτήρα η ελεημοσύνη και η προβολή της δυστυχίας. Είναι φαινόμενο που δύσκολα μπορεί να δεχθεί ο πολίτης του σήμερα. Παρά ταύτα, εξακολουθούν να υπάρχουν και σήμερα οικογένειες που δεν μπορούν καν να πληρώσουν το λογαριασμό της ΔΕΗ, οικογένειες χωρίς εισόδημα που ζουν με την αρωγή του Δήμου και άλλων οργανώσεων, και που δεν αντέχουν επιπλέον να βλέπουν την προβολή της δυστυχίας τους να γίνεται μοχλός επιβίωσης. Προέχει πράγματι στην κοινωνία που ζούμε ο σεβασμός της αξιοπρέπειας του εργαζόμενου, γεγονός που εξηγεί εν μέρει το γιατί αυτή η καμπάνια στα μέσα ενημέρωσης έχει κοπάσει. Ας προσέξουμε όμως: δεν είναι ότι έχουν αλλάξει οι όροι επιβίωσης του άνεργου πληθυσμού της πόλης, αλλά μάλλον η αξιοπρέπεια των ανέργων έχει θέσει κάποια όρια στην επιδιωκόμενη δημοσιότητα. Ενώ μία είναι η διεξοδος που ικανοποιεί όλους τους παράγοντες: η εργασία, θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα και κοινωνική υποχρέωση. Χαρακτηριστική είναι εδώ και η γνώμη του ενός από τους συνομιλητές μας, του Δ. Μουρελάτου, ο οποίος επισήμανε ως έναν από τους παράγοντες που δυσχεραίνουν ακόμη περισσότερο τη θέση των ανέργων, την πολιτική αντιπαράθεση γύρω από το πρόβλημα αυτό, την αντίθεση Δήμου - Κυβέρνησης, την έντονη πολιτικοποίηση του κοινωνικού αυτού προβλήματος και την αγοραία προβολή της δυστυχίας για λόγους πολιτικής εκμετάλλευσης. Ο Δ. Μόρογλου επισημαίνει παράλληλα την εκμετάλλευση της ανεργίας από τους κυβερνώντες με την αθρόα παροχή υποσχέσεων, τους μαζικούς εκβιασμούς και την αγορά συνειδήσεων για πολιτικούς σκοπούς. Ας μη σχολιάσουμε αυτές τις απόψεις και το βαθμό αντιστοιχίας τους με την πραγματικότητα. Οι αναγνώστες ας κρίνουν μόνοι τους τα παραπάνω και ας αντλήσουν τα δικά τους συμπεράσματα.

Αρκετά όμως για την ιστορία, τα αίτια και τις ευθύνες. Εκείνο που τώρα προέχει είναι το μέλλον, οι προοπτικές διεξόδου. Και εδώ διαπιστώνουμε ότι το Τεχνολογικό Πάρκο και το Μουσείο, αυτή η νέα διεξοδος που οφείλεται και στην ενεργό παρέμβαση του ΕΜΠ, αποτελεί κομβικό σημείο της νέας συγκυρίας. Δεν είναι τόσο ότι θα υπάρξουν κάποιες νέες θέσεις εργασίας στις οποίες θα αξιοποιηθούν οι γνώσεις και η πείρα των εργαζομένων στα μεταλλεία της περιοχής. Αυτό που κυρίως μετράει στη συνείδηση των συνομιλητών μας είναι το εξής σημαντικό: η πρωτοβουλία

αυτή αποτελεί το πρώτο από δείγμα αναστροφής της πωτικής τάσης του Λαυρίου, η πρώτη ένδειξη ότι τα πράγματα αλλάζουν. Και σαν τέτοιο εκπέμπει σήμα προς κάθε κατεύθυνση υποδηλώνοντας ένα καλύτερο μέλλον που δεν πρόκειται να αργήσει. Το Τ.Π. είναι ήδη πόλος έλξης για άλλες δραστηριότητες που θα αναζωογονήσουν την περιοχή και θα εξασφαλίσουν μια άλλη πορεία στην ιστορική πόλη του Λαυρίου.

Ρωτήσαμε πώς φαντάζονται την πορεία αυτή για να αποκομίσουμε και εμείς μια σαφέστερη εικόνα των προσδοκιών και ελπίδων τους. Εδώ υπάρχει ένας μακρύς κατάλογος άμεσων και λιγότερο άμεσων διεξόδων που θα προσδώσουν ένα διαφορετικό προφίλ στην ιστορική πόλη. Παραθέτουμε τηλεγραφικά τα σπουδαιότερα:

*Αξιοποίηση των τουριστικών χώρων περί το Λαύριο, όπως είναι ο ναός του Σουνίου και το θέατρο του Θωρικού, μαζί και των ευρημάτων από τις ανασκαφές.

*Δημιουργία μεγάλου λιμένα εμπορευμάτων και επιβατών που θα αποσυμφορήσει τον Πειραιά και τη Ραφήνα. Μάλιστα ιδιαίτερη αισιοδοξία έχει προκαλέσει στην περιοχή το γεγονός ότι μεγάλες ναυτιλιακές εταιρείες έχουν εκδηλώσει ενδιαφέρον για την αγορά κτιρίων στην πόλη.

*Προσελκύση βιοτεχνιών στη βιομηχανική ζώνη, αλλά και στις εγκαταστάσεις των εταιρειών που έκλεισαν (π.χ. «Αιγαίο»).

*Δημιουργία χώρων ελλμενισμού σκαφών αναψυχής για τους οποίους υπάρχει μεγάλη ζήτηση στην περιοχή της Αττικής.

*Προτάσεις για άμεση επαναλειτουργία μικρότερων βιομηχανικών μονάδων (όπως «Λαυρεωτική», εργοστάσιο

σπίρτων, Olympic Marine, κλπ.), και ταυτόχρονα μέτρα για την απασχόληση στην περιοχή με την αξιοποίηση του εργοστασίου της ΕΒΟ που υπολειπεται, την πρόσληψη εκτάκτων από το Λαύριο στη ΔΕΗ (και όχι από την Αθήνα), μέτρα κατά της μαύρης αγοράς εργασίας που ανθεί σε όλα τα Μεσόγεια κλπ.

*Κατασκευή του δρόμου ταχείας κυκλοφορίας που θα συνδέει το Λαύριο με την Αθήνα, αλλά και το υπό κατασκευή αεροδρόμιο των Σπάτων.

Όλες αυτές οι προτάσεις θα συμβάλουν, άλλες άμεσα και άλλες σε μεγαλύτερο χρονικό ορίζοντα στην αναζωογόνηση της πόλης. Πάντως, μαζί με το λιμάνι που μπορεί να γίνει σύντομα εφόσον αποφασιστεί, το Τεχνολογικό Πάρκο αποτελεί για τη συνείδηση των συνομιλητών μας καταλύτη των εξελίξεων. Δεν παρέλειψαν μάλιστα να σημειώσουν ότι αρχικά είχαν σοβαρές αντιρρήσεις για το έργο και πείσθηκαν μόνο όταν το φάσμα της ανεργίας έγινε απτή πραγματικότητα. Όμως, σημαντικό ρόλο για τη μεταστροφή τους έπαιξε και η πρόταση του ΕΜΠ που μελέτησαν, η διαπίστωση ότι δεν πρόκειται για άλλη μια προεκλογική υπόθεση που θα παραπεμφθεί στις ελληνικές καλένδες, και η αναγνώριση ότι το ΕΜΠ έχει πάρει στα σοβαρά την υπόθεση του Τεχνολογικού Πάρκου και του Μουσείου Τεχνολογίας, και σύντομα θα προχωρήσει στην υλοποίησή του. Οι φορείς του Λαυρίου πείστηκαν για τη χρησιμότητα του έργου επειδή είδαν ότι εξυπηρετεί μια προοπτική που θα δώσει νέα ζωή στην πόλη. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, και πέρα από τις ενδογενείς αναγκαιότητες του εγχειρήματος, το Πολυτεχνείο δεν πρέπει να τους απογοητεύσει.

